

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎՅԱՆԻ ԱՍՎԱԾ ԴԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՄԱՍԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԴԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԼԻԼԻԹ ՋԵՆՐԻԿԻ ՖԼՁՅԱՆ

ԿԵՐՊԱՐՎԵՍԻ ՊԱՐԱՊՈՒՆՔՆԵՐԸ ՈՐՊԵՍ
ԴՊՐՈՑՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԿԱՐՈՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԶԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՄԻՋՈՑ

ԺԳ. 00. 02. – «Շասավանդման և դաստիարակության մեթոդիկա»
(Կերպարվեստ) մասնագիտությամբ
մանկավարժական գիտությունների թեկնածուի
գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության

Ս Ե Դ Մ Ա Գ Ի Ր

ԵՐԵՎԱՆ- 2014

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանում

Գիտական դեկան՝

Մանկավարժական

գիտությունների

դոկտոր Լ.Ս.Ներսիսյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

Մանկավարժական գիտությունների

դոկտոր Ի.Կ.Կարապետյան

Մանկավարժական

գիտությունների

թեկնածու Ե.Ա.Գյուլմիսարյան

Առաջատար կազմակերպություն՝

Գյումրու Մ.Նալբանդյանի անվան

պետական մանկավարժական

ինստիտուտ

Ատենախոսության պաշտպանությունը կկայանա 2014թ-ի հունվարի 23-ին՝ ժամը 14:00-ին, Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանին առընթեր գիտական աստիճաններ շնորհող ԲՈՆ-ի 020 «Մանկավարժություն» մասնագիտական խորհրդի նիստում:

Հասցեն՝ 375010, ք. Երևան. Տիգրան Մեծի 17:

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի գրադարանում:

Մեղմագիրն առաքված է 2013 թ-ի դեկտեմբերի 23-ին:

Մասնագիտական խորհրդի գիտական
քարտուղար, մանկավարժական
գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Ա. Յ. Սվաջյան

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹՅԱԳԻՐԸ

Հետազոտության արդիականությունը

ՀՀ կրթության մասին օրենքը և կրթության ժամանակակից ռազմավարությունը պահանջում են աճող սերնդի ստեղծագործական ներուժի դրսնորման հնարավորությունների ընդլայնում հասարակության հոգևոր բարոյական և գեղագիտական արժեքների հիման վրա:

ՀՀ կրթության մասին օրենքում ամրագրված է, որ հասարակության սոցիալական պատվերը կողմնորոշված է կրթական գործընթացում ստեղծագործող անձի զարգացմանը, որը կունենա ոչ միայն խորը և կայուն գիտելիքներ, այլև կարող է ունակ լինել նոր ժամանակների խնդիրների բարձր մակարդակով լուծնանը:

Անձի ստեղծագործական ոլորտի հետազոտողները առաջին պլան են մոլուն դպրոցական տարիքը՝ որպես ստեղծագործական գործունեության բուռն շրջան:

Անձի գեղագիտական դաստիարակության ողջ ընթացքը թելադրում է նրա աշխարհայացքի ծևավորման խնդրի առավել ծավալուն ուսումնասիրությունների անհրաժեշտությունը: Այդ գործընթացում հատուկ նշանակություն է ստանում դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ծևավորման հիմնախնդիրը:

Դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ծևավորումը և զարգացումը առավելապես իրականացվում են հանրակրթական դպրոցում գեղարվեստական առարկայախմբերի ուսուցնամբ:

Մի շաբաթ հետազոտություններում (Լ.Ս. Ներսիսյան, Լ.Թ. Ասատրյան, Ա.Կ. Եղիազարյան, Գ.Ս. Բաղդասարյան, Յու.Վ. Յուզեմյան, Ժ.Ս. Գրիգորյան, Բ.Ս. Տեպլով, Ք.Վ. Ահարոնյան) ուսումնասիրված և բացահայտված են դպրոցականների ստեղծագործական ընդունակությունների, աշխարհայացքի ծևավորման մանկավարժական պայմանները, ինչը բույլ է տալիս գեղագիտական դաստիարակության գործընթացը համարել անձի ինքնադրսնորման և ինքնագրգացման գործընթաց:

Դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ծևավորման հիմնախնդիրների մշակման գործում իրենց ներդրումն են ունեցել հայրենական և արտասահմանայան տասնյակ հետազոտողներ՝ Լ. Ս. Ներսիսյանը, Ա.Կ. Եղիազարյանը, Ա.Ե. Քեշիշյանը, Յ.Լ. Ներսիսյանը, Ս.Ս. Թերզյանը, Ա.Ե. Մարտիրոսյանը, Ա.Ա. Բայյանը, Վ.Ս. Կուզինը, Ն.Ն. Ռոստովցևը և այլք:

Ինչպես ցույց տվեց փիլիսոփայական, հոգեբանամանկավարժական գրականության վերլուծությունը, ներկա ժամանակաշրջանում կուտակվել է հարուստ գիտական ֆոնդ, որը բնորոշում է անձի ստեղծագործական ներուժի և այն պրակտիկ գործունեության մեջ կիրառելու կարողությունների զարգացման օրինաչափությունների աստիճանը:

Հետազոտության ընթացքում մենք բացահայտեցինք դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման գործընթացում առկա հետևյալ հակասությունները՝

- հասարակության սոցիալական պատվերի և դպրոցական պրակտիկայում սովորողների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման գործընթացի ոչ լիարժեք իրականացում,
- դպրոցականների ստեղծագործական ներուժի տեսական հիմնավորման և ստեղծագործական կարողությունների զարգացման գործնական մեխանիզմների անբավարար մշակվածություն,
- կրթական գործընթացում դպրոցականների ուսումնաստեղծագործական գործունեության կազմակերպման և այդ գործընթացում ստեղծագործական խնդիրների լուծման անհրաժեշտ գործիքավորման բացակայություն,
- կերպարվեստի պարապմունքների միջոցով դպրոցականների գեղարվեստական կարողությունների ձևավորման, ուսուցման ավանդական ձևերի և նոր գործնական եղանակների կիրառման անհամամասնություն:

Վերը նշված հակասությունների լուծման խնդիրը հանդիսացավ մեր ատենախոսության թեմայի ընտրության դրդապատճառը:

Հետազոտության նպատակը դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ձևավորման տեխնոլոգիայի կատարելագործումն է կերպարվեստի ուսուցման ավանդական և հատուկ պայմաններում:

Հետազոտության օբյեկտը հանրակրության պայմաններում դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ձևավորման ուղիների և միջոցների համակարգն է:

Հետազոտության առարկան կերպարվեստի պարապմունքներին դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ձևավորման գործընթացն է:

Հետազոտության վարկածը

Դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ձևավորման գործընթացը կլինի արդյունավետ, եթե՝

• գեղարվեստական առարկայախմբի պարապմունքներն ուղղորդված լինեն դպրոցականի գեղարվեստաստեղծագործական հետաքրքրությունների և պահանջնունքների բավարարմանը,

• կիրառվեն դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ձևավորման արդյունավետությունն ապահովող մանկավարժական պայմաններ՝ ուսումնաստեղծագործական առաջադրանքների կատարման արդյունավետ մեթոդների համալիր և ստեղծագործական միջավայր,

• փորձարարական աշխատանքների միջոցով ախտորոշվի դպրոցականների գեղարվեստական գործունեության բաղադրատարրերի փոխկապակցվածությունը,

• մշակվեն և կերպարվեստի պարապմունքներում ներդրվեն դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների ձևավորումն ակտիվացնող մոդելը, բովանդակությունը, մեթոդական համակարգը, ստեղծագործական և իրականացման պայմանները:

ՀԵՏՈԱԳՈՒՍՏՈՒԹՅԱՆ ԽՄՌԻԲՆԵՐՆ Են՝

1. Հոգեբանամանկավարժական, գեղարվեստավիլխուփայական, մեթոդական, արվեստագիտական գրականության ուսումնասիրության հիման վրա բացահայտել դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունները: Ճանաչուման և զարգացման հիմնական ուղղությունները, տեսական և գործնական տեսանկյունները:

2. ճշգրտել «ստեղծագործական ներուժ», «ստեղծագործական ընդունակություններ», «ստեղծագործական կարողություններ» հասկացությունները՝ գեղարվեստական գործունեության արժեքանական մոտեցումների տեսանկյունից:

3. Բացահայտել և հիմնավորել դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ձևավորմանն ուղղված մանկավարժական պայմանները՝ միջոցների, մեթոդների և ձևերի համալիրը:

4. Մշակել և գործնականում կիրառել ուսումնաստեղծագործական առաջարանքների համակարգ և մեթոդական հանձնարարականներ հանրակրթական դպրոցներում գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ձևավորման և զարգացման գործընթացն արդյունավետ կազմակերպելու համար:

5. Գիտափորձով ստուգել դպրոցականների գեղարվեստական կարողությունների ձևավորման մանկավարժական առաջարկված պայմանների արդյունավետությունը:

ՀԵՏՈԱԳՈՒՍՏՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆ Են հանդիսացել դպրոցականների՝ կրթական գործընթացում դրսնորվող ստեղծագործական ներուժի վերաբերյալ հետևյալ դրույթները.

• անձի՝ որպես հասարակության զարգացման բարձրագույն արժեքի մասին տեսական դրույթները (Լ.Ս. Վիգոտսկի, Վ.Վ. Դավիթով, Լ.Վ. Զանկով, Է.Ֆ. Զեեր, Ա.Ս. Լեռնտև, Դ.Բ. Էլկոնին, Մ.Ա. Մկրտչյան և այլք),

• դպրոցականների ստեղծագործական գործունեության, ստեղծագործական ընդունակությունների և ստեղծագործական կարողությունների զարգացման վերաբերյալ դրույթները (Վ.Ս. Բիբլեր, Լ.Ս. Վիգոտսկի, Վ.Ա. Կարակովսկի, Ս.Ա. Նովիսելով, Լ.Վ. Տրուբայչով, Լ.Ս. Ներսիսյան, Ա.Կ. Եղիազարյան և այլք), ինչպես նաև անձի ներդաշնակ ու բազմակողմանի զարգացման, նրա ուղղվածության և դրդապատճառայնության (մոտիվացիայի) վերաբերյալ փիլիսոփայական, հոգեբանական, մանկավարժական ուսմունքները, գեղագիտական և գեղարվեստական դրույթների միասնությունը:

ՀԵՏՈԱԳՈՒՍՏՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ

Հետազոտության նպատակի և առաջարկված խնդիրների իրականացման համար կիրառվել են հետևյալ մեթոդները՝ հիմնախնդրի վերաբերյալ գիտական գրականության տեսական վերլուծություն, ախտորոշչի գիտափորձ (արձանագրում-կարգաբերում, հարցադրում, հետազոտում), ինչպես նաև առանձնահատուկ մեթոդներ գեղարվեստական գործունեության, կերպարվեստի ավանդական և փորձագիտական ծրագրերի իրականացման գործընթացի դիտարկումը:

Հետազոտության փուլերը

Առաջին փուլը (2005-2006) ներառել է գեղարվեստական կրթության հիմնախնդիրների վերաբերյալ գրականության վերլուծությունը և տեսական ինաստավորումը: Զևավորվել է հասկացական ապարատը, որոշակիացվել են հետազոտության մեթոդաբանական և տեսական հիմքերը, ձևակերպվել են նպատակը, աշխատանքքային վարկածը, խնդիրները:

Տեսական մեթոդներից կիրառվել են գիտական-վերլուծականը, հաճրակրթական դպրոցում գեղարվեստական ցիկլի առարկաների՝ հատկապես կերպարվեստի ծրագրերի համեմատական-համադրական վերլուծությունը: Ենպիրիկ մեթոդներից կիրառվել են դպրոցականների ստեղծագործական գործունեության դիտումը, անկետավորումը, թեստավորումը, ինչպես նաև գրույցների մեթոդը ուսուցիչների, խմբակավարների և աշակերտների հետ:

Երկրորդ փուլը (2007-2010) ընդգրկել է մանկավարժական գիտափորձը: Այս փուլում ընթացող փորձարարական աշխատանքները ներառել են դպրոցականների կարողությունների ձևակիրման մանկավարժական պայմանների (մեթոդների, ձևերի, միջոցների, միջավայրի) մշակումը:

Երրորդ փուլը (2010-2012) հաստատող փուլն է. համակարգվել և ընդհանրացվել են գիտափորձի արդյունքները, ձևակերպվել եզրակացությունները, նշել են դրանց ներդրման ուղիները:

Հետազոտության գիտական նորույթը

• Մեր հետազոտության համատեքստում բացահայտվել են ստեղծագործական կարողությունների ձևակիրման և զարգացման առանձնահատկությունները, որոնք արտացոլում են դպրոցականների աշխարհայացքը, ստեղծագործական դիրքորոշումը, դրանց զարգացման ձևերն ու միջոցները, այդ գործընթացների առանձնահատկությունները:

• Բացահայտվել, մշակվել և գիտափորձով հիմնավորվել են կրթական գործընթացում դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման հանար անհրաժեշտ մանկավարժական պայմանները անձնակողմնորոշված և արժեքանական մոտեցումների դիրքերից:

• Մշակվել և ուսումնական գործընթացում ներդրվել է ուսումնաստեղծագործական առաջադրանքների և դրանց արդյունավետ իրացման մեթոդների համակարգը, որն ապահովում է դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների ձևակիրման ու զարգացման կրթական գործընթացում:

Հետազոտության տեսական նշանակությունը

Մանկավարժական տեսության մեջ իր տեսագործնական հիմնավորումն է ստացել դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների ձևակիրման հիմնախնդիրը կրթական գործընթացում՝ այդ ուղղությամբ եղած տեսական մոտեցումների վերլուծության և մանկավարժական նոր պայմանների առաջադրման հիման վրա դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ձևակիրման, նրա արվեստաբանական, հոգեբանամանկավարժական տեսակետների դասակարգման մեջ:

Հետազոտության գործնական նշանակությունը

Հետազոտության տեսական դրույթները, առաջադրված վարժությունների և առաջադրանքների համակարգը օգալի օգնություն կիանդիսանան նկարիչնամկավարժների համար, իսկ մշակված մեթոդական համալիրի արդյունավետության ստուգված արդյունքները կարող են ներդրվել դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ձևավորման գործընթացում, կրթական կառույցներում, նոր ծրագրերի և հիմնադրույթների նշանական և բարեփոխումների գործընթացում:

Պաշտպանության են ներկայացվում հետևյալ դրույթները.

1. Ստեղծագործական կարողությունների ձևավորումը տեղի է ունենում գեղարվեստական առարկայախմբի ուսումնասիրման և արտառուսումնական գեղարվեստական գործունեության ընթացքում:

2. Դպրոցականների ստեղծագործական գործունեությունը և ստեղծագործական կարողությունների ձևավորումն ու զարգացումը համարվում է նրանց գեղարվեստական հետաքրքրությունների և պահանջմունքների բավարարման միջոց:

3. Կրթական գործընթացում դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների ձևավորման և զարգացման արդյունավետությունն ապահովվում է որոշակի մանկավարժական պայմանների՝ ստեղծագործական միջավայրի ապահովման, պարապմունքների բազմազան ձևերի, մերությունների և ստեղծագործական առաջադրանքների ու վարժությունների կիրառման պարագայում:

Հետազոտության հավաստիությունն ու հիմնավորվածությունը

Երաշխավորվում է դպրոցականների գեղարվեստական կարողությունների ոլորտում կերպարվեստից տեսական և գործնական, հոգեբանանկավարժական գիտությունների ժամանակակից խնդիրների համալիր վերլուծությամբ, փորձարարության մասնակիցների լայն ընդգրկվածությամբ, գիտափորձի վերլուծությունների համարմանը, ստացված արդյունքների վիճակագրական մշակմանը, ատենախոսի անձնական փորձի ներդրումով:

Հետազոտության փորձաքննությունը կատարվել է Երևանի թիվ 180 և 104 հիմնական դպրոցներում, ինչպես նաև Տավուշի մարզի Կողբի թիվ 2 և Նոյեմբերյանի թիվ 2 միջնակարգ դպրոցներում:

Հետազոտության ծավալն ու կառուցվածքը

Հետազոտությունը կազմում է 148 էջ: Բաղկացած է ներածությունից, 2 գլխից՝ 7 ենթականներով, եզրակացությունից, օգտագործված գրականության ցանկից (174 անուն) և հավելվածից:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածության մեջ հիմնավորված է հիմնախնդրի արդիականությունը, ցույց է տրված հետազոտության մշակվածության աստիճանը, ներկայացված են հետազոտության նպատակը, օբյեկտը, առարկան, գիտական վարկածը, խնդիրները, մեթոդաբանական հիմքերը, մեթոդները, գիտական նորությը, տեսական և գործնական նշանակությունը, պաշտպանության ներկայացվող դրույթները, հավաստիությունը, փորձաքննությունը և կառուցվածքը:

Ատենախոսության «Դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ձևավորման մեթոդական հիմքերը» խորագորվ առաջին գլխում քննարկվում են դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների գարգացման հայեցարգային մոտեցումները: Մանկավարժականական գրականության վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ կերպարվեստը ոչ միայն գեղագիտական դաստիարակության միջոց է, այլև երեխայի բազմակողմանի գարգացման հիմք, ավելի մասնակի՝ նրանց ստեղծագործական կարողությունների զարգացման միջոց:

Դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների զարգացումը և ձևավորումը իրականանում է նրանց ուսումնահմացական, ստեղծագործական գործունեության, արվեստի, նյութական և հոգևոր մշակույթի գործեր ստեղծելու գործընթացում:

Մեր հետազոտության խնդրի առումով մենք կարծում ենք, որ ստեղծագործական կարողությունները դպրոցականների ստեղծագործական ներուժի՝ գործնականում դրսուրման միջոցների, ձևերի ու եղանակների տիրապետումն է: Ըստ այդմ էլ՝ դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունները կարող են ձևավորվել միայն որոշակի հոգեբանամանկավարժական նպաստավոր պայմանների ապահովման դեպքում:

Այս գլխում քննարկվում է նաև դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների ձևավորումը գեղարվեստական գործունեության համատեքստում, այն է. գեղարվեստական ստեղծագործական գործունեության և արվեստի ստեղծագործությունների հետ հաղորդակցման պարապմունքների ընթացքում որակապես փոխվում է դպրոցականների աշխարհայացքն ու կենսական դրվագը (ճանաչողությունը՝ ձևավորելով նրանց ստեղծագործական կենսունակությունը, ամբողջական անհատականությունը): Ստեղծագործական կարողությունների գործընթացում պետք է պահպանել նրա երկու կողմերի միասնությունը՝ արարման (գործնական գեղարվեստական գործունեության) և զննման (շրջապատող իրականության և կերպարվեստային ստեղծագործությունների ընկալման), որոնք բարդ փոխադարձ կապի և փոխկապվածության մեջ են՝ փոխադարձաբար ներագրելով և փոխհարստացնելով միմյանց:

Նման կարողության ձևավորումը շատ բարդ խնդիր է, և դրան հասնելու համար մանկավարժը ստիպված է ամեն անգամ նորովի կազմակերպել դասի գործընթացը՝ դպրոցականների մեջ հուզական անհրաժեշտ տրամադրությունը ապահովելու հանար: Արվեստի ընկալման կարողության դրույթի ձևավորման մեթոդներն ու հնարքները կարող են շատ տարրեր լինել: Փորձը ցույց է տալիս, որ լավագույն արդյունք է ապահովում ոչ թե որևէ առանձին մեթոդի, այլ դրանց համակցված ծկուն կիրառությունը: Արվեստի ստեղծագործության հետ երկխոսության պատրաստի իրավիճակի, անհրաժեշտ տրամադրության ստեղծման հասնել կարելի է տարրեր ուղիներով, ինչպիսիք են՝ զուգորդման, տեղեկատվական, խաղային միջոցները, արվեստի մյուս տեսակների կիրառումը գեղարվեստական կերպարի բացահայտման համար:

Այսպիսով՝ դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների ձևավորման կառավարմանն ուղղված արդի մոտեցումները ենթադրում են մի շարք փոխ-

կապակցված հիմնախնդիրների լուծում, որոնց շարքում առաջին հերթին հարկ է նշել պատկերման հմտությունների ու հնարների, արվեստի լեզվի տիրապետման գործընթացի կառավարմանն առնչվող խնդիրները: Երկրորդ՝ հոգևոր արժեքների յուրացման և դրանք վերապրելու փորձի կառավարման խնդիրները: Երրորդ՝ սովորողների կողմից ստեղծագործական գործունեության միջոցների յուրացման գործընթացների կառավարման խնդիրները:

Նշված հիմնախնդիրների լուծումը ենթադրում է ճկուն մոտեցում մշակում ստեղծագործական գործունեության և ընկալման հարաբերակցության որոշարկման նկատմամբ կերպարվեստի ուսուցման գործընթացում, ինչպես նաև այն հարցի խորը ընկալում, թե որքան անտարանջատելի և փոխկապակցված են գործունեության այս տեսակները դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական գարգացման գործում:

Առաջին գլխում առանձնակի ուշադրություն է դարձվել նաև դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական գործունեության առանձնահատկություններին, ստեղծագործական կարողությունների ծևավորման խնդիրներին ու պայմաններին:

Դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական գործունեությունը դիտարկելով որպես մանկավարժական կառավարման օբյեկտ՝ հարկ է դիտարկել սովորողների բնածին նախադրյալների, ձեռք բերած գիտելիքների, կարողությունների, աշխարհի ստեղծագործական ընկալման ապահովման մեթոդների ու միջոցների հերու:

Այս համատեքստում մենք դիտարկել ենք «Ստեղծագործական գործունեություն», «Ստեղծագործական նտաժողություն», «Ստեղծագործական ընդունակություններ», «Ստեղծագործական կարողություններ» հասկացությունների սահմանումներն ու բնութագրիչները փիլիսոփայության, հոգեբանության, մանկավարժության տեսանկյուններից:

Սովորողների գործունեությունը կերպարվեստի դասերին ներկայացնում է ուսումնաճանաչողական և գեղարվեստաստեղծագործական կերպարային խնդիրների լուծման միասնական գործունեություն՝ իրականության երևույթների և արվեստի ստեղծագործությունների ստեղծման և ընկալման գործընթացում. այս խնասոտվ այն բազմապլանային և բազմատեսանկյուն է, որը պահանջում է կառավարման համապատասխան մոտեցում:

Դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական գարգացման գործընթացի կառավարումը կիրառական ստեղծագործական գործունեության և գեղարվեստական ստեղծագործությունների ընկալման նկատմամբ նրանց ընդունակությունների, ստեղծագործական կարողությունների ծևավորման կառավարումն է, որոնց հիմքում ընկած է հոգեկան որակների համալիրը՝ ստեղծագործական մտածողությունը երևակայությունը, զարգացած տեսողական ընկալում, կերպարվեստային ունակություններ ու հմտություններ, հատուկ հոլովական տրամադրություն:

Երեխայի ստեղծագործական գործունեությունը չի կարող կրկնել ստեղծագործական գործընթացի կառուցվածքն արվեստի բարձր մակարդակում, այն ունի հոգեբանական այլ հիմք, գտնվում է կառուցվածքային շատ ավելի ցածր աստի-

ճամում առավել զարգացած ստեղծագործական գործունեության համեմատությամբ: Մանկական ստեղծագործական գործունեությունը բովանդակում է ներուժային բազմաթիվ փուլեր (հնչպես օրինակ՝ առաջադրանքի վերլուծություն որոշակի պայմաններում գործողությունների ծրագրի մշակում, արդյունքի քննադատական վերլուծություն): Դրանք կարող են զարգանալ միայն մանկավարժական որակյալ կառավարման պայմաններում: Սրանով հանդերձ՝ գեղարվեստաստեղծագործական գործնական գործունեությունը շատ ավելի նշանակալի ազդեցություն է բողոքում երեխայի գեղարվեստական ընկալման զարգացման վրա:

Դպրոցականների տեսողական ընկալումը կերպարի ստեղծման գործընթացում ավելի կենսունակ և նպատակաւորված բնույթ է կրում, քան առարկաների պարզ դիտարկման ընթացքում: Բացի այդ՝ այն միջնորդավորված է գեղարվեստական նյութերի և կատարողական միջոցների առանձնահատկություններով, այդ պատճառով էլ երեխաների քննադատական ստեղծագործական գործունեությունը դաստիարակում է շատ ավելի պատրաստված դիտողի:

Արվեստի հետ երեխայի հաղորդակցության կազմակերպման հիմնական խնդիրներից մեկը գեղարվեստաստեղծագործական գործունեության և արվեստի ընկալման գործունեության կազմակերպումն ու ստեղծագործական կարողությունների ձևավորման խնդիրն է, այսինքն՝ հոգեբանական պատրաստվածությունը գեղարվեստական ստեղծագործական ընդունակությունների զարգացման գործին: Այն կարող է լուծվել տարբեր ուղիներով: Ստեղծագործական միջավայրի ստեղծման, ստեղծագործական առաջադրանքների լուծնան, անձնային գուգորդումների հենքի, երեխայի անձնային փորձի արդիականացման, տեղեկատվական և խաղային նոտեցումների կիրառման, արվեստի այլ ձևերի նկատմամբ հետաքրքրությունների և պահանջնունքների ցուցաբերմանը:

Անձնային զարգացման գաղափարները, որոնք ընկած են գեղարվեստական կրթության հիմքում, պահանջում են ուսուցանող ձկուն տեխնոլոգիայի ստեղծագործական մշակում, մի կողմից՝ հաշվի առնելով սովորողների տարիքային և անհատական առանձնահատկությունները, մյուս կողմից՝ հիմնվելով արվեստի կերպարային կամ պատկերային յուրահատկության վրա, որը բացառում է ուսուցման նկատմամբ խիստ չափորոշչային նոտեցումը:

Դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական գործունեության կառավարման գործընթացը հարկ է կազմակերպել այդ գործունեության բոլոր բաղկացուցիչների աստիճանական զարգացման ճանապարհով դեպի ավելի կամընտրական որակների՝ երեխաների կերպարվեստային ստեղծագործական գործունեության ինքնակարգավորման և ինքնակառավարման հաշվին, որի հնարավորությունը կարելի է հաստատել դեռահասային տարիքում:

«Դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման մեթոդիկայի հիմնավորումը կերպարվեստի պարապմունքներին» խորագիրը կրող երկրորդ գլուխը նվիրված է հետազոտության փորձարարական մասին, դպրոցականների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ձևավորվածության որակական ցուցանիշների և մակարդակների որոշարկման ու հիմանվորմանը:

Հետագոտվող խնդրի արդյունավետությունը բացահայտելու համար մենք ձեռնամուխ եղանք նրա չափանիշների որոշարկմանը, որոնք համարվում են կազմակերպվող գործընթացի ցուցիչները, և որոնց հիման վրա կատարվում է այդ գործընթացի գնահատումը:

Դպրոցականների առաջընթացը ստեղծագործական գործունեության մեջ կարելի է բացահայտել կարողությունների ծևավորվածության և դրապատճառային և պահանջմունքային ոլորտի զարգացվածության մակարդակի ախտորշման միջոցով:

Մեր կողմից մանկավարժական գիտափորձի ընթացքում առանձնացվել են դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների ծևավորման և զարգացման հետևալ մանկավարժական պայմանները՝

• դպրոցականների ներգրավումը կրթական ստեղծագործական գործունեության մեջ,

• հենվելով անձի ստեղծագործական ինքնազարգացման կարողությունների վրա՝ դպրոցականների ներգրավումը ստեղծագործական անհատական և համատեղ առաջադրանքների կատարման մեջ,

• կերպարվեստի փորձարարական պարագանունքների ընթացքում դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման և ծևավորման ախտորշումը:

Նշված պայմանները հնարավորություն կտան՝

• ակտիվացնել դպրոցականների ստեղծագործական երևակայությունը, մտածողությունը,

• խթանել ստեղծագործական պահանջմունքները՝ նրանց ակտիվորեն ներգրավելով ստեղծագործական գործընթացում,

• ապահովել տեղեկատվության ընկալումը, ստեղծագործական միջավայրը, որը կնպաստի աշխարհի ստեղծագործական ընկալմանը, գեղարվեստական ճաշակի և ստեղծագործական որակների ծևավորմանը:

Մեր կողմից առանձնացվել են նաև ստեղծագործական կարողությունների ծևավորման որակական ցուցանիշները: Դրանք են՝

• ցուցանիշներ, որոնք բնութագրում են դպրոցականների հետաքրքրությունը կերպարվեստային գործունեության նկատմամբ, նրանց ստեղծագործական մտահղացումներն ու ընդունակությունները,

• ցուցանիշներ, որոնք բնութագրում են ստեղծագործական երևակայության, հնարամտության, հանկարծաստեղծության զարգացման մակարդակները,

• ցուցանիշներ, որոնք վկայում են ստեղծագործական ընդունակությունների առկայության մասին,

• ցուցանիշներ, որոնք բնութագրում են ստեղծագործական գործունեության միջոցները՝

ա/ ստեղծագործական առաջադրանքներ ու խմբիրներ,

թ/ ստեղծագործական համատեղ գործունեություն,

գ/ ստեղծագործական խնդիրների լուծման ինքնատիպ նոր ուղիների որոնում,

• ցուցանիշներ, որոնք բնութագրում են անհատական ստեղծագործության արդյունքները՝

ա/ անհատական ստեղծագործական առաջադրանքի կատարման ինքնատիպություն, ուրույն ձեռագիր,

բ/ ստեղծագործական մտահղացումների իրականացման ինքնատիպ ձևերի ընտրություն,

գ/ կերպարվեստային գործունեության արդյունքի ստեղծագործական ուղղվածություն:

Հետազոտությունները և հետազոտվող ոլորտում մեր ունեցած փորձը ցույց տվեց, որ դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների ձևավորումը պայմանավորված է երեք կարևոր գործուներով՝ ստեղծագործական ներուժով, ստեղծագործական ընդունակություններով և ստեղծագործական մտածողությամբ:

Մեր հետազոտության մեջ որպես չափանիշներ հանդիս են եկել՝

- գեղարվեստական ճաշակը,
- գեղարվեստական իդեալը,
- գեղարվեստական կարողությունը,
- գեղարվեստական հետաքրքրությունը,
- գեղարվեստական պահանջմունքները,
- գեղարվեստական երևակայությունը,
- գեղարվեստական զգացմունքը,
- գեղարվեստական ընկալումը:

Գեղարվեստական կարողությունների ձևավորման առանձնահատկությունների վերլուծության ընթացքում մենք ընդգծել են նրանց արտահայտման երեք մակարդակ, որոնք բնութագրվում են հատկանիշների բարձր, միջին և ցածր ցուցանիշների կայունությամբ և կատարելությամբ:

Բարձր մակարդակին բնորոշ է համարյա նրա բոլոր եական հատկանիշները ցույց տվող գեղարվեստական դասակարգման ամբողջական և պարզ դիտարկումը: Հուզարժեքային հարաբերությունը անձնական բնույթ է կրում և վառ կերպով արտահայտում է ինքնակատարելագործման և ռեֆլեքսային ձգտման շարժարիթների համալիրը, ինչպես նաև հոգեբանական պատրաստվածություն և կողմնորոշում է նկարվում արժեքակողմնորոշված գործունեության և սեփական պատճառարժեքային համոզնունքների ապացուցման և իրականացման ձգտման նկատմամբ:

Միջին մակարդակին բնորոշ է գեղագիտական դասակարգման ոչ ամբողջական գիտակցումը, որի ժամանակ նշվում են բարոյական դասակարգման առանձին հատկանիշները, բայց անձնական որակների բնույթը նրանց կողմից չի խեղվում: Բերվող ապացույցները և գնահատականները զգալի հիմք ունեն, սակայն ոչ լիարժեք ու անհետևողական անձնական գնահատականը թույլ է արտահայտվում, զգացմունքաբարժեքային հարաբերությունը արտահայտված է, սակայն

ոչ պարզ և ոչ բոլոր իրադրություններում, սեփական գործունեության ինքնարերական գիտակցման ձգտում է արտահայտվում, արժեքակողմորոշային գործունեության մեջ մասնակցությունը հաճախ տեղի է ունենում արտաքին ազդեցության տակ՝ չնայած տվյալ գործունեության դրական շարժառիթ է դիտվում:

Ցածր մակարդակին բնորոշ են գեղարվեստական դասակարգման և անձի համապատասխան որակների մասին մակերեսային պատկերացումները, որի ժամանակ անվանվում են հաճախակիրեն ոչ էական մի քանի հատկանիշ, թեև ապացուցման ձգտում կա, հարաբերությունները ի հայտ են զախս հոլգագացմունքային մակարդակի վրա, իրականության ինքնարեական գիտակցման ձգտումը կատարվում է ոչ կանոնավոր կերպով, արժեքակողմորոշված գործունեության մեջ մասնակցությունը կատարվում է արտաքին ազդեցության տակ՝ առանց դրական շարժառիթի արտահայտման:

Այսպիսով՝ միասնական նոտեցման հիման վրա փորձ կատարվեց ներկայացնել դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների ձևավորման կերպարվեստային արդյունքների ախտորոշման համակարգը:

Այս գլխում վերլուծվում են նաև գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ձևավորման մոդելի բովանդակությունը, իրացնան սկզբունքներն ու մանկավարժական պայմանները:

Դպրոցականի գեղարվեստական որակների ձևավորման վրա ազդեցություն ունեցող կերպարվեստի միջոցները մեր կողմից նկարագրվել են՝ հաշվի առնելով ժամանակի պահանջները, կրթական դրդապատճառները, կանոնակարգերը և համագիտական դաստիարակության հետևյալ սկզբունքները՝

- գիտականության,
- ժողովրդավարության,
- մարդասիրության,
- գիտակցության և ակտիվության,
- մանկավարժի առաջատար դերի,
- ինքնուրույնության և ինքնակառավարման,
- կենսական և գործնական տեսանկյան համապատասխանության,
- խմբային գործունեության,
- անձնական կողմնորոշվածության սկզբունքները:

Նշված սկզբունքների իրականացման բարենպաստ պայմանը կերպարվեստի ծրագրերի մշակումն ու կիրառումն է: Վերջինս օգնում է ստեղծագործական քայլեր և որոնումներ կատարել նպատակադիր խնդիրներին հասնելու համար, տեսնել աշխատանքի արդյունքը և զգալ ստեղծագործության բերկրանքը: Միևնույն ժամանակ դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների ձևավորման գործընթացը արդյունավետ կազմակերպելու համար պետք է հիմնվել մի շարք ենթադրությունների վրա՝

- կերպարվեստի պարապմունքների միջոցով գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների ձևավորման գործընթացի գիտական և ուսումնամեթոդական ապահովվածությունը,

- Կրթական բովանդակությունը համարժեք ծևերի և մեթոդների արդյունավետ համադրությունը՝ ուղղված կերպարվեստի պարապմունքների միջոցով ստեղծագործական կարողությունների ձևավորմանը,
 - դպրոցականների գեղարվեստական աշխարհայացքի ձևավորման նպատակների հետ կրթական գործընթացի համապատասխանեցումը գեղագիտական ճաշակին, իդեալին, պահանջնունքներին և ընդունակություններին,
 - գեղարվեստական ազդեցությունների զանազան մեթոդների օգնությամբ դպրոցականների արտառուսմանական աշխատանքի կազմակերպումը, որն էլ կենսունակ է դարձնում ինքնակրթության, ինքնարացահայտման և ինքնարտահայտման դրդապատճառները՝ ուղղված ստեղծագործական կարողությունների ձևավորման գործընթացում դպրոցականների գործունեությանը,
 - կերպարվեստի պարապմունքների միջոցով դպրոցականների կարողությունների ձևավորման գործընթացի մշակված նաևկավարժական մոդելի իրացումը,
 - գեղագիտության, արվեստագիտության ուսումնասիրման կրթական գործընթացի ուղղվածությունը,
 - կերպարվեստի պարապմունքների միջոցով հպրոցականների կարողությունների ձևավորման գործընթացի կազմակերպումը դեկավարվում է ուսումնական ծրագրով՝ համապատասխան պետական կրթական չափորոշչին և դպրոցի կողմից ինքնուրույն մշակվող ու հաստատվող օրացուցային պահի: Դաստիարակչական գործընթացը կառուցվում է ուսուցչի կողմից միջոցների, ծևերի ու գեղարվեստական գործունեության մեթոդների հիմնավորված ընտրության վրա,
 - կերպարվեստի միջոցներով դպրոցականի ստեղծագործական կարողությունների ձևավորումը ենթադրում է զգացմունքայինի և մտավորի ներդաշնակ միասնության դաստիարակում: Մանկավարժներն ու հոգեբանները մարդու մտավոր գործունեության ընդհանուր կառուցակարգում տարբերում են գործառնության երեք մակարդակ.
1. Հստակ կիրառվող, որն իրենից ներկայացնում է գործնականի հիման վրա իրականության հետ անմիջական կապ:
 2. Զգացմունքակերպարային մտածողություն, որը «բնութագրվում է տեսողության և լսողության հիմքով, օբյեկտիվ իրադրության ամբողջական վերարտադրումով և իրականության հետ հեռակառավարվող կապով»:
 3. Գիտակցական-տրամաբանական մտածողություն, որը բոլոյ է տալիս ներքանցել հասկացությունների և նրանց նշանային համակարգի (նշաններ, գծապատկերներ, բանաձևեր) հության մեջ՝ որոշակի արդյունք ստանալու համար անհրաժեշտ բարեկիրխումներ կատարելով:
- Հանրակրթության համակարգում կերպարվեստի պարապմունքների միջոցներով ստեղծագործական կարողությունների ձևավորման մեթոդները կայանում են.
- ուսուցչի անձնական օրինակով,
 - գործունեության կազմակերպման գեղարվեստական մոտեցմամբ,

- պահանջներով,
- հասարակական կարծիքով,
- խրախուսման ու պատժման,
- համեմատման, մրցույթի և մրցակցության,
- լավատեսության ու հաջողության իրադրությամբ,
- վստահությամբ:

Դիտարկելով գեղարվեստական կրթության ձևերը՝ մենք որոշեցինք կրթադաստիհարակական գործընթացի կազմակերպման միջոցները, մեթոդներն ու ձևերը, որոնց միջոցով իրագործվում է ստեղծագործական կարողությունների ձևավորման գործընթացը:

Դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման մեթոդիկայի և մանկավարժական պայմանների արդյունավետությունը ստուգելու համար մեր կողմից մշակված և իրականացված գիտափորձը տևել է 3 տարի:

Գիտափորձը իրականացվել է մի քանի փուլերով: Առաջին՝ հավաստող փուլի նպատակներն էին՝

1. փորձառությամբ ստուգել դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման մանկավարժական պայմանները,
2. որոշել ստեղծագործական կարողությունների զարգացման չափանիշները,
3. ձևավորել փորձարարական և ստուգողական խմբեր՝ մշակված առաջադրանքների և դրանց կատարման մեթոդիկայի իրացման ու արդյունքների դիտարկման համար:

Գիտափորձի ընթացքում դիտարկվել են՝

- դպրոցականների ստեղծագործական մտածողության ձևավորվածաման մակարդակը,
- ստեղծագործական երևակայության զարգացման մակարդակը,
- ստեղծագործական կարողությունների ձևավորման ընթացքը և ձևավորվածության մակարդակը:

Նախնական ուսումնասիրությամբ բացահայտել ենք ստեղծագործական երևակայության, մտածողության զարգացման կարողությունների ձևավորման սկզբնական մակարդակը ստուգողական և փորձարարական խմբերում: Որպես զարգացման ցուցանիշներ ընդունվել են ցածր, միջին, բարձր մակարդակները: Ստուգողական խմբերում ընդգրկվել է 140 սովորող, փորձարարական խմբերում 135 սովորող:

Գիտափորձի հավաստող փուլի արդյունքում իհայտ եկավ, որ սովորողների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման նախնական մակարդակը ստուգողական և փորձարարական խմբերում նշանակալից տարբերություն չի կրում:

Փորձարարական հետազոտության արդյունքում իհայտ եկավ նաև, որ սովորողների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման արդյունավետությունն ապահովելու համար անհրաժեշտ է կրթական գործընթացում ներդնել հատուկ մշակված ստեղծագործական առաջադրանքների համակարգ՝ ստեղծելով անհրաժեշտ մանկավարժական պայմաններ: Այդ պայմանները ստեղծվեցին

փորձարարական խմբերի համար: Եթե ստուգողական խմբերում խմբային աշխատանքները 4-րդ և 5-րդ դասարաններում կազմում էին 2.94%, 6-րդ դասարանում՝ 5.9%, ապա փորձարարական խմբերում 4-րդ դասարանում՝ 14.7%, 5-րդ դասարանում՝ 17.65%, 6-րդ դասարանում՝ 29.9%:

Համեմատելով ձևավորող գիտափորձի արդյունքները հավաստող գիտափորձի արդյունքների հետ՝ կարելի է փաստել, որ սովորողների ստեղծագործական կարողությունների զարգացումը փորձարարական խմբերում զգալի առավելություն ունի ստուգողական խմբերի նկատմամբ, որն արդյունք էր կողմից մշակված և ներդրված մանկավարժական նոր պայմանների՝ ուսուցումը ակտիվացնող փոխներգործուն մերժմների, ստեղծագործական առաջադրանքների, էքսկուրսիաների և այլ միջոցների /այսուսակ 1,2/:

Այլուսակ 1

Սովորողների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման դիմանմիկան ստուգողական խմբերում

Դասարան	ստեղծագործական կարողությունների զարգացման դիմանմիկան ստուգողական խմբերում ըստ մակարդակների			
		ցածր	միջին	բարձր
4-րդ	Գիտափորձից առաջ	40.00%	34.54%	25.46%
	Գիտափորձից հետո	36.36%	36.36%	27.28%
5-րդ	Գիտափորձից առաջ	36.36%	32.72%	30.92%
	Գիտափորձից հետո	32.73%	34.54%	32.73%
6-րդ	Գիտափորձից առաջ	32.73%	34.54%	32.73%
	Գիտափորձից հետո	25.45%	36.36%	38.19%

Այլուսակ 2

Սովորողների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման դիմանմիկան փորձարարական խմբերում

Դասարան	ստեղծագործական կարողությունների զարգացման դիմանմիկան ստուգողական խմբերում ըստ մակարդակների			
		ցածր	միջին	բարձր
4-րդ	Գիտափորձից առաջ	38.18%	36.36%	25.46%
	Գիտափորձից հետո	25.45%	45.45%	29.10%
5-րդ	Գիտափորձից առաջ	34.54%	32.73%	32.73%
	Գիտափորձից հետո	20.00%	41.81%	38.19%
6-րդ	Գիտափորձից առաջ	34.54%	30.09%	35.37%
	Գիտափորձից հետո	18.18%	36.36%	45.46%

Ղիտարկելով ստեղծագործական կարողությունների զարգացման դիմացիկան՝ մենք պարզեցինք, որ ստեղծագործական առաջադրանքները, դրանց կատարման մեթոդիկան, անհրաժեշտ ստեղծագործական միջավայրի ստեղծումը դրական ազդեցություն են ունեցել 4-6-րդ դասարանների սովորողների գեղարվեստաստեղծագործական կարողությունների զարգացման վրա:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների ձևավորումն ապահովող մանկավարժական պայմանների և մշակված մեթոդիկայի տեսական հիմնավորումը և փորձրկումը թույլ տվեցին կատարել հետևյալ եզրահանգուները.

1. Տեսականորեն հիմնավորված են հետազոտության համար էական նշանակություն ունեցող հակասությունները: Յիմք ունենալով անձի ստեղծագործական կարողությունների զարգացման վերաբերյալ տեսական-հայեցակարգային մոտեցումներ՝ մենք սովորողների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման մեթոդիկան համալրում ենք ստեղծագործական ընդունակությունների իրացման և ստեղծագործական ներուժի դրսուրման ձևերով, որոնք որոշում են նրանց ինքնիրացման հնարավորությունները:
2. Դպրոցականների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման արդյունավետությունը հնարավոր է ապահովել դպրոցի կրթական գործընթացում՝ անհրաժեշտ մեթոդիկայի կիրառման, ստեղծագործական միջավայրի ստեղծման և հատուկ մշակված առաջադրանքների փուլային կիրառման դեպքում:
3. Ստեղծագործական կարողությունների զարգացման արդյունավետությունն ապահովելու նպատակով մենք հանրակրթական դպրոցի «կերպարվեստ» առարկայի ծրագրում առաջարկում ենք կատարել փոփոխություն, այսինքն՝ ծրագրում ներառել խճային և թեմատիկ ստեղծագործական առաջադրանքներ՝ ստեղծելով ստեղծագործական համապատասխան միջավայր:
4. Անհատական և խճային առաջադրանքների համադրումը թույլ է տալիս զարգացնելու դպրոցականների ստեղծագործական ընդունակություններն ու կարողությունները՝ միևնույն ժամանակ դառնալով նրանց ինքնարտահայտման միջոց:
5. Խրականացված փորձարարական աշխատանքները հաստատեցին մեր այն ենթադրությունը, որ դպրոցի կրթական գործընթացում համապատասխան մեթոդիկայի կիրառումը և տարաբնույթ ստեղծագործական առաջադրանքների ներդրումը սովորողների ստեղծագործական կարողությունների զարգացումը կղարձնի արդյունավետ՝ միևնույն ժամանակ ապահովելով նրանց ստեղծագործական ներուժի լիարժեք դրսուրումը և հնարավորություն կտա

- զարգացնելու գեղարվեստաստեղծագործական երևակայությունն ու գեղարվեստական մտածողությունը:
6. Մշակված չափանիշները և ցուցանիշները հնարավորություն ընձեռեցին չափելու ստեղծագործական կարդությունների զարգացման դինամիկան գիտափորձի սկզբում և վերջում:

Աստեղախոսության թեմայով հրատարակվել են.

1. Յայկական զարդանախշի գիտատեսական հիմքերը որպես կերպարվեստի ուսուցման առանձնահատուկ ձև, պրոֆեսորադասախոսական անձնակազմի, ասպիրանտների, հայցորդների և գիտաշխատողների 51-րդ գիտաժողովի գեկուցումներ, թեզիսներ (դեկտեմբերի 16-20, 1999թ.): «Մանկավարժ» հրատ., Երևան, 2001թ., էջ 244-245:
2. Աստեղծագործական գործումնեության ձևն ու բովանդակությունը, «Մանկավարժական միտք» №1., 2002, «Զանգակ-97» հրատ., էջ 103-110:
3. Զարդանախշը որպես զարդարվեստի տարր, նրա կիրառման առանձնահատկությունները, պրոֆեսորադասախոսական անձնակազմի, ասպիրանտների, հայցորդների և գիտաշխատողների 52-րդ գիտաժողովի նյութերի ժողովածու (նոյեմբերի 26-30, 2002թ.), «Մանկավարժ» հրատ., Երևան-2004, էջ 323-324:
4. Երեխաների ու դեռահասների նկարչական գործումնեության տարիքային ու հոգեբանական զարգացումը, «Նոգեբանություն և կյանք» 1-2, 2010թ., «Զանգակ-97» հրատ., էջ 109-111:
5. Աշակերտների գեղարվեստաստեղծագործական գործումնեության կառավարումը կերպարվեստի պարապմունքներին, «Գեղարվեստական միտք» հավելված «Մանկավարժական միտք» հանդեսի, թիվ 1, «Զանգակ-97» հրատ., Երևան-2011, էջ 138-141:
6. Մանկական ստեղծագործության գնահատման առանձնահատկությունները, «Գեղարվեստական միտք» հավելված «Մանկավարժական միտք» հանդեսի, թիվ 1, «Զանգակ» հրատ., 2012թ., էջ 84-88:
7. Մանկական գեղարվեստական ստեղծագործության որոկական ցուցանիշների մակարդակների հիմնավորումը: «Յայագիտական հանդես» ամսագիր № 1-2 (18-19), «Մանկավարժ» հրատ. Երևան, 2012թ., էջ 132-138:

ФЛДЖЯН ЛИЛИТ ГЕНРИКОВНА

**УРОКИ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА КАК СРЕДСТВО
ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКИХ УМЕНИЙ ШКОЛЬНИКОВ**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – “Методика преподавания и воспитания” (изобразительное искусство). Защита диссертации состоится 23-го января 2014 г. в 14.00 на заседании специализированного совета 020 ВАК “Педагогика” по присуждению ученых степеней при Армянском государственном педагогическом университете им. Х. Абовяна по адресу: 0010, Ереван, ул. Тигран Мец 17.

РЕЗЮМЕ

Актуальность исследования.

Исследователи творческой сферы личности выдвигают на первый план школьный возраст – как активный период формирования творческого потенциала. Отсюда – весь процесс эстетического воспитания диктует необходимость наиболее широких исследований проблемы формирования мировоззрения. В этом процессе особое значение получает основная задача формирования художественно-творческих умений школьников, которая осуществляется, главным образом, путем обучения художественным предметам в общеобразовательной школе.

Особый интерес для нас представляет применение тех форм художественной деятельности, которыми определяется ход формирования творческого процесса. Результат будет в том случае, если исключить следующие противоречия в процессе развития творческих навыков школьников –

- между социальным заказом общества и неполноценным осуществлением процесса развития творческих навыков учащихся, проходящих школьную практику,
- между теоретическим обоснованием развития творческого потенциала школьников и недостаточной обработанностью механизмов процесса развития навыков,
- между организацией учебно-творческой деятельности школьников в образовательном процессе и отсутствием инструментовки, необходимой для решения творческих задач этого процесса,
- между традиционными формами обучения, развития художественных навыков школьников посредством уроков изобразительного искусства и непропорциональностью применения новых практических форм.

Проблема разрешения этих противоречий и явилась побудительной причиной выбора темы нашей диссертации.

Цель исследования – совершенствование технологии формирования художественно-творческих умений школьников в традиционных и особых условиях обучения изобразительному искусству.

Первоочередные задачи исследования:

1. На основе психологического-педагогических, художественно-философских, методических, искусствоведческих исследований выявить основные направления

формирования и развития художественно-творческих умений школьников, теоретические и практические аспекты.

2. Уточнить понятия “творческий потенциал”, “творческая деятельность”, “творческие способности”, “творческие умения” с точки зрения художественной деятельности, аксиологических подходов.

3. Выявить и обосновать педагогические условия – комплекс средств, методов и форм, направленных на формирование художественно-творческих умений школьников.

4. Разработать и применить на практике систему учебно-творческих задач и методических рекомендаций для результативной организации процесса формирования и развития художественно-творческих умений в общеобразовательных школах.

5. Научными методами проверить результативность предложенных педагогических условий для формирования художественных умений школьников.

Научная новизна исследования:

- Выявлены особенности формирования и развития творческих способностей, которые отражают творческую направленность, мировоззрение школьников, формы и средства их развития, особенности этого процесса.

- Выявлены, разработаны и научно обоснованы педагогические условия, необходимые для развития творческих умений школьников в образовательном процессе – с позиций личностно-ориентированного и аксиологического подходов.

- Разработана и внедрена в учебный процесс система учебно-творческих заданий и методов их результативного использования, что обеспечивает формирование и развитие творческих умений школьников в образовательном процессе.

Теоретическое значение исследования состоит в следующем: в теории педагогики свое теоретико-практическое обоснование получила основная задача формирования творческих умений школьников в образовательном процессе – формирование художественно-творческих умений школьников на основе анализа существующих в этой области теоретических подходов и выдвижения новых педагогических установок, в классификации искусствоведческой и психолого-педагогической точек зрения.

Практическое значение исследования состоит в том, что теоретические положения исследования, система предложенных заданий и упражнений станут ощущимой поддержкой для педагогов-художников, а результаты продуктивности разработанного методического комплекса могут быть внедрены в процесс формирования художественно-творческих умений школьников в образовательных учреждениях, в процесс реформ и разработки новых программ и основных положений.

Достоверность и обоснованность исследования гарантируется комплексным анализом теоретических и практических задач изобразительного искусства, психолого-педагогических современных задач в сфере художественных навыков школьников, широким охватом участников эксперимента, сопоставлением результатов научных исследований, статистической обработкой полученных данных, вкладом личного опыта диссертанта.

Lilit Fljyan

**“FINE ART LESSONS AS A MEANS OF FORMATION
OF CREATIVE SKILLS”**

*Thesis submitted for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences,
Specialty Field: 13.00.02 “Teaching and Education Methodology”,
Specialization domain: Fine Arts*

**The official defence of the thesis will take place at Higher Attestation Commission’s
020 Degree-awarding Scientific Council’s session on January 23 , 2014, at 14:00
(Address: Tigran Mets 17, Yerevan)**

Summary

The relevance of the research – The Law on Education of the Republic of Armenia and the contemporary national education strategy require the creation of new opportunities for the expression of young generation’s creative potential, based on the spiritual-moral and aesthetic values of the Society.

The researchers of the creative sphere of individuals put forward the school age, as the most vigorous period for creative potential development. Consequently, the whole process of aesthetic nurturing and development dictates the necessity of more voluminous survey into the problem of children’s perceptual and conceptual backgrounds. In that process the issue of the formation of schoolchildren’s aesthetic-creative abilities acquire special significance and is carried out mainly through the fine-art subject unit within the School Curriculum.

For us the use of these forms of fine-art activities is of special interest, as within the creative process framework is shaped up offering, thus, realistic results, providing the following contradictions are excluded from the process of the development of schoolchildren’s creative abilities:

- the contradiction between the social demand (requirement) and the actual process of development of schoolchildren’s creative abilities through practical school work (experience-based activities),
- the divergence between the theoretical grounds of schoolchildren’s creative potential and insufficient degree of elaboration of the practical mechanisms of development of their creative abilities,
- the organization of schoolchildren’s academic-creative activities within education process under the circumstances of the absence of instrumental bases essential for the solution of problems emerging in the creative process proper,
- the mismatch (disproportion) between the traditional ways of formation of schoolchildren’s fine-art abilities at fine-art lessons and the application of new practical methods.

Therefore, particularly these contradictions have been the scholarly instigation of the choice of the theme of our thesis.

The aim of the research is the improvement of the techniques of formation of schoolchildren’s fine-art and creative abilities in traditional and special conditions of teaching Fine Arts.

The objectives set forward within the research:

1. To uncover the major directions of the formation and development of schoolchildren's artistic-creative abilities, from both theoretical and practical perspectives, and on the basis of the analysis of the specialized literature on relevant psychological-pedagogical, methodological, art-theory issues;
2. To define with scholarly precision the concepts of "creative potential", "creative activities", "creative abilities", "creative skills" from the perspective of artistic activities and valeology;
3. To discover and vindicate the pertinent pedagogical conditions, namely, the set of relevant means, methods and ways, aimed at the formation of schoolchildren's artistic-creative abilities.
4. To elaborate and practically implement a relevant system of academic and creative assignments and methodological directives necessary for effective organization of the process of formation and development of artistic and creative abilities.
5. To prove on experimental basis the efficiency of the pedagogical conditions set forward in this research as necessary for the formation of artistic and creative abilities.

The scientific novelty of the research consists in:

- the peculiarities discovered in the formation and development of creative abilities: peculiarities which reflect the schoolchildren's ideology, creative standpoints, the ways and means of their development, as well as the generic characteristics of these processes;
- the necessarily relevant pedagogical conditions discovered, elaborated and proved by experiments as necessary prerequisites for the development of schoolchildren's creative abilities from the perspectives of individual-centred approach and valeology;
- the system of methods of tasks (assignments) and their effective accomplishment designed and implemented in education process in order to assure the formation and development of schoolchildren's creative abilities.

The theoretical value of the research consists in the fact that in the Theory of Pedagogy the issues of the development of schoolchildren's creative abilities in education process have found their theoretical and practical reasoning through the analyses of theoretical approaches and promotion of new pedagogical conditions which serve as basis for the formation of schoolchildren's fine-art and creative abilities and classification of new views on the Theory of Arts, as well on Psychological and Pedagogical subject matter.

The practical value of the research consists in the fact that all the theoretical theses, the suggested system of exercises and assignments can be of considerable help for Artist-teachers (educators), and the effective results proved as for the methodological complex can be implemented in the process of the formation of schoolchildren's fine-art (artistic) and creative abilities, in education institutions, as well as in the design, basic theses and reforms in education programme in general.

The relevance, reliability and grounds of the research.

Research results in the sphere of schoolchildren's creative abilities introduce the basic contemporary theoretical and practical issues of psychological and pedagogical scientific domains which hereby necessarily submitted to complex analyses with wide scope and coverage of experiment-based activities, combination of the experiments carried out, statistic elaboration of the data gained as a result of experiments, and, eventually, implementation of Researcher's individual experience.

